

SUMMA
PHILOSOPHICA

IN USUM SCHOLARUM

AUCTORE

THOMA MARIA ZIGLIARA

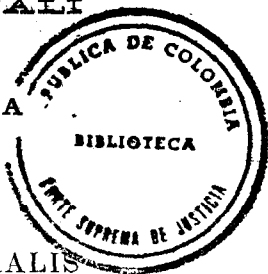
ORDINIS PREDICATORUM

S. S. E. CARDINALI

EDITIO DECIMA

VOLUMEN III

PHILOSOPHIA MORALIS
SEU ETHICA ET JUS NATURÆ

DELHOMME ET BRIGUET, Editores

PARISIIS

LUGDUNI

83, via vulgo dicta « de Rennes, 83 »

3, via dicta « Avenue de l'Archevêché, 3 »

1895

INDEX

PHILOSOPHIA MORALIS

Prologus	3

PHILOSOPHIÆ MORALIS

PARS PRIMA

SEU ETHICA

Prologus	5

LIBER PRIMUS

DE FINE ACTIONUM HUMANARUM

Prologus.	ib.

CAPUT PRIMUM

DE ULTIMO HOMINIS FINE

Prologus.	ib.

ART. I. <i>Quid sit agere propter finem.</i> — De triplici modo agendi propter finem. — II. Finis in agentibus cognitione destitutis. — III. Finis in agentibus cognoscitivis. — IV. Finis in homine.	6

ART. II. <i>Utrum homini conveniat agere propter finem.</i> — I. Prænotamen. — Actiones hominis et actiones humanæ. — II. Quæstionis natura. — III. Homo libere agens agit semper propter finem. — IV. Solvitur difficultas.	7

ART. III. <i>Utrum homo semper agat propter aliquem ultimum finem.</i> — I. Homo, etiam libere agens, semper agit propter aliquem ultimum finem. — II. Ultimus finis propter quem voluntas agit est unus pro omnibus hominibus objective, seu secundum rationem ultimi finis, quamvis non sit idem subjective, nempe quoad iudicium quo determinatur in quo finis ultimi ratio invenitur. — III. Ultimus finis propter quem homo agit non est quid mere abstractum, sed realiter existit	9

CAPUT SECUNDUM

DE NATURA ULTIMI FINIS HUMANÆ VITÆ

- Prologus 12
- ART. I. *Utrum beatitudo hominis consistat in bonis corporalibus.* — I. Beatitudo objectiva et beatitudo subjectiva seu formalis. — II. Conditiones beatitudinis objectivæ. — III. Philosophorum sententiæ in genere quoad hominis beatitudinem. — IV. Sententia sensistica. — V. Suprema hominis felicitas non potest consistere in divitiis. — VI. Suprema hominis beatitudo non potest consistere in voluptate. — VII. Impossibile est beatitudinem hominis in bonis corporis consistere. 16
- ART. II. *Utrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono animæ.* — I. Sensus quæstionis. — II. Beatitudo hominis non potest consistere in honore. — III. Beatitudo hominis non consistit in fama vel gloria. — IV. Beatitudo hominis non consistit in potestate. — V. Suprema hominis beatitudo non consistit in aliquo bono animæ. — VI. Solvitur difficultas. 16
- ART. III. *Utrum hominis beatitudo consistat in bono infinito.* — I. Prænotanda. — II. Objectum beatitudinis humanæ non potest esse nisi bonum infinitum et increatum, nempe Deus. — III. De duplici beatitudine naturali et supernaturali. — IV. Visio divinæ essentiæ, seu beatitudo supernaturalis qualis dogmatice definita est a catholica Ecclesia, nihil continet absurditatis. — V. Quæres . . . 19
- ART. IV. *Utrum beatitudo haberi possit in hac vita.* — I. Beatitudo perfecta et imperfecta. — II. Beatitudo perfecta non potest haberi in hac vita. — III. Aliqua tamen beatitudo in hac etiam vita potest haberi. — IV. Beatitudo quæ in hac vita haberi potest, primo et per se consistit in perfectione parti intellectivæ, scilicet in cognoscendo Deum ipsumque amando. — V. Atamen ad beatitudinem imperfectam hujus vitæ, secundo requiruntur etiam bona corporis. — VI. Insuper ad felicitatem imperfectam præsentis vitæ homo indiget etiam amicis. 22
- ART. V. *De beatitudine formali.* — I. Quæstio. — II. Sententiæ variæ. — III. Prænotamen primum. — VI. Prænotamen alterum. — V. Prænotamen tertium. — IV. Beatitudo formalis hominis quoad essentiam habetur per actum intellectus, qui actus est VISIO qua intellectus humanus Deum videt. — VII. Solvitur difficultas. — VIII. Descriptio visionis beatificæ ex D. Thoma.

LIBER SECUNDUS

DE ACTIBUS HUMANIS

Prologus. 31

CAPUT PRIMUM

DE ACTIBUS HUMANIS IN SEIPSIS CONSIDERATIS

Prologus. *ib.*

ART. I. *De bonitate et malitia actionum humanarum.* — I. De bonitate et malitia actionum humanarum oportet loqui proportionate sicut de bono et malo in rebus. — II. Actio humana dicitur bona ex plenitudine essendi quæ ipsi debetur, dicitur mala ex deficientia talis plenitudinis. — III. Ad esse morale actionum humanarum requiritur quod ipsæ procedant a libero arbitrio, seu ab homine disponente ut domino de propriis actionibus. — IV. Esse morale actionum humanarum est ipsarum actionum habitudo seu ordo ad rectam rationem. — V. Corollaria. — VI. Doctrina S. Thomæ *ib.*

ART. II. *De criterio extrinseco moralitatis actionum humanarum.* — I. Quæstio. — II. Opiniones de criterio extrinseco. — III. Moralitas, seu bonitas vel malitia actionum humanarum non pendet, ut a supremo criterio, ab opinione vel consuetudine populorum. — IV. Solvitur difficultas. — V. Non omnium actionum humanarum moralitas pendet a lege civili. — VI. Non omnium actionum moralitas pendet a libera Dei voluntate. — VII. Corollarium. — VIII. Solvuntur difficultates. 34

ART. III. *De objectivo criterio moralitatis.* — I. Animadversio generica. — II. Sensissimi placita. — III. Sensus physicus. — IV. Critica. — V. Phrenologorum delirium. — VI. Sensus moralis. — VII. Critica. — VIII. Sentimentalismus. — IX. Critica. — X. Solvuntur difficultates. 43

ART. IV. *De objectivo criterio moralitatis.* — I. Supremum criterium moralitatis est ipsa evidentia objectiva honestatis vel turpitudinis actionis humanæ. — II. Quæstio. — III. Primum principium veritatum moralium est : BONUM EST FACIENDUM, ET MALUM VITANDUM. — V. Principium primum moralitatis juxta Hobbes. — V. Principium Grotii et Puffendorffii. — VI. Principium Kantii. — VII. Principium Fichte. — VIII. Eclectismi principium. 50

ART. V. *De facultate cognoscitiva moralitatis.* — I. Facultas cognoscitiva veritatum moralium non potest esse nisi

- intellectus. — II. Conscientia moralis. — III. Conscientiæ munera. — IV. Conscientiæ divisiones. — V. Homo semper agere debet cum conscientia certa circa honestatem actionis 55
- ART. VI. *De principiis moralitatis humanarum actionum.* — I. Prima bonitas vel malitia actus humani est ex objecto. — II. Quid sint circumstantiæ actuum humanorum. — III. Numerus circumstantiarum. — IV. Potiores circumstantiæ. — V. Dubia. — VI. Actio humana est etiam bona vel mala ex circumstantiis. — VII. Actio humana est bona vel mala ex fine causaliter. — VIII. Corollaria. — IX. De relatione inter finem operis et finem operantis. — X. Solvitur difficultas. — XI. Divisiones circumstantiarum 59
- ART. VII. *De indifferentia actuum humanorum.* — I. Quid indifferentia moralis. — II. Quæstio prima. — III. Dantur actus humani moraliter indifferentes secundum speciem. — IV. Quæstio altera. — V. Necesse est omnem actum hominis a deliberativa ratione procedentem, in individuo consideratum, bonum esse vel malum. — VI. Solvuntur difficultates 66

CAPUT SECUNDUM

DE ACTIBUS HUMANIS IN ORDINE AD EORUM PRINCIPIUM INTRINSECUM, SEU DE VOLUNTARIO

- Prologus 71
- ART. I. *De actibus elicitis a voluntate.* — Quid sit actio elicita. — II. Numerus actionum elicitarum a voluntate. — III. Intentio. — IV. Electio. — V. Consensus. — VI. Usus. — VII. Fruitio. ib.
- ART. II. *De actibus imperatis a voluntate.* — I. Quid sit actio imperata. — II. Quæstio de imperio in actibus potentialium. — III. Corollaria. — IV. Quæstio. — V. Tum actus appetitus sensitivi tum actus exteriorum membrorum subjacent in homine imperio rationis. — VI. Imperium et actus imperatus sunt moraliter unus actus. 75
- ART. III. — *De iis quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis vel malitiæ.* — I. Triplex consideratio actuum humanorum. — II. Actiones humanæ habent rationem rectitudinis vel peccati. — III. Actiones humanæ jure homini, cujus illæ sunt, imputantur. — IV. Corollarium. — V. Opinio Puffendorffii. — VI. Ratio meriti et demeriti. — VII. Corollarium. — VIII. Conditiones ad meritum vel demeritum. — IX. Homo actibus suis potest mereri vel demereri tum apud alios homines, tum apud societa-

- tem. — X. Actus humani habent rationem meriti vel demeriti apud ipsum Deum. — XI. Solvuntur difficultates. 78
- ART. IV. *De iis quæ influunt in voluntarium ex parte rationis.* — I. De natura voluntarii. — II. Divisiones voluntarii. — III. Quæstio prima. — IV. Ignorantia concomitans non facit involuntarium. — V. Ignorantia consequens non causat involuntarium. — VI. Ignorantia antecedens causat simpliciter involuntarium. — VII. Quæstio altera. — VIII. Voluntas discordans a ratione sive recta sive errante semper est moraliter mala. — IX. Attamen voluntas concordans rationi erranti non semper est bona, seu, quod idem est, conscientia erronea non semper excusat. — X. Solvitur difficultas. 84
- ART. V. *De iis quæ in voluntarium influunt ex parte ipsius voluntatis.* — I. Prænotanda. — II. In voluntate humana potest esse habitus. — III. Habitus boni et habitus pravi. — IV. Virtus et vitium. — V. Corollaria. — VI. Generica divisio virtutis. — VII. Generica divisio virtutis moralis. — VIII. De virtutibus cardinalibus 89
- ART. VI. *De iis quæ in voluntarium influunt ex parte passionum.* — I. Passiones in se sumptæ non sunt neque bonæ neque malæ moraliter, sunt tamen alterutrum prouti subjacent in homine rationis imperio. — II. Stoicorum et Peripateticorum sententiæ de passionibus. — III. Quæstio. — IV. Prænotanda ad solutionem quæstionis de concupiscentia. — V. Concupiscentia antecedens auget voluntarium, sed minuit et quandoque etiam destruit liberum. — VI. Concupiscentia consequens non minuit, sed auget liberum, et consequenter ipsum voluntarium. — VII. Metus notio. — VIII. Actio facta ex metu est simpliciter, seu quoad se voluntaria; quamvis secundum quid, seu hypothetice sit involuntaria. — IX. Leges positivæ circa actiones factas ex metu 93

CAPUT TERTIUM

DE ACTIBUS HUMANIS IN ORDINE AD EORUM PRINCIPIUM INTRINSECUM, SEU DE LEGE

- Prologus 99
- ART. I. *De natura legis et legislatoris.* — I. Lex est aliquid non voluntatis sed rationis. — II. Ratio finalis ultima legis est bonum commune eorum, quibus lex imponitur. — III. Corollarium. — IV. Ratio cujuslibet individui non est factiva legis. — V. De legis promulgatione. — VI. Corollaria. — VII. De qualitate promulgationis legis. *ib.*

- ART. II. *De lege æterna.* — I. Existit lex quædam æterna. — II. Solvitur objectio. — III. Legis æternæ natura ex S. Thoma. — IV. Distinctio legis æternæ a providentia. — V. Thomasi calumnia in Scholasticos 102
- ART. III. *De lege naturali.* — I. Existit in homine lex quædam naturalis. — II. De præceptis contentis in lege naturæ. — III. Corollaria. — IV. Lex naturalis est ab intrinseco immutabilis 105
- ART. IV. *De lege positiva.* — I. Notio legis positivæ. — II. Divisio legis positivæ. — III. Quæstio prima. — IV. Deus sine detrimento imo cum maximo profectu nostræ libertatis, potest suas leges positivas hominibus indicare. — V. Præter legem naturalem et legem humanam, necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem divinam. — VI. Solvuntur difficultates. — VII. Quæstio altera. — VIII. Lex humana derivatur a lege naturæ non præcise ut conclusio ex principiis, sed ut determinatio quædam aliquorum communium ipsius legis naturæ. — IX. Corollarium 108
- ART. V. *De jure gentium.* — I. Sententiæ circa naturam juris, seu, legis gentium. — II. Declarantur nonnulla. — III. Jus gentium formaliter sumptum non est neque lex naturæ neque lex positiva, sed infertur ex principio absoluto naturæ et ex aliquo facto, universali quidem sed in se contingenti. — IV. De varia acceptione juris naturalis . . 115
- ART. VI. *De legis naturalis sanctione.* — I. Sanctionis notio. — II. Lex naturæ necessario præ se fert divinam sanctionem. — III. Corollaria. — IV. De objectionibus, quæ moventur contra legis naturalis sanctionem 119

PHILOSOPHIÆ MORALIS

PARS ALTERA

SEU JUS NATURÆ

Prologus	123

LIBER PRIMUS

DE JURE NATURÆ INDIVIDUALI

Prologus	124

CAPUT PRIMUM

DE JURE ET OFFICIO GENERATIM SUMPTIS

Prologus	ib.
ART. I. <i>De natura et divisionibus juris.</i> — I. Juris notio nominalis. — II. Juris notio realis. — III. Jus objective sumptum et subjective. — IV. Juris divisio ut est lex. — V. Juris divisio objective accepti. — VI. Divisio juris subjective accepti. — VII. De juris proprietatibus seu attributis. — VIII. Limitatio juris. — IX. Jurium collisio. — X. Coactio ex jure	ib.
ART. II. <i>De natura et divisione officiorum.</i> — I. Officii notio. — II. Corollaria. — III. Generica divisio officiorum. — IV. Officia juridica et non juridica	127
ART. III. <i>De jure et officio inter se comparatis.</i> — I. Quæstiones. — II. Ontologice loquendo prius est jus quam officium. — III. Attamen in persona morali creata prius est officium quam jus. — IV. Prænotiones ad solvendam quæstionem de suspensione juris. — V. Alia prænotanda. — VI. Nulla necessitas eximit ab adimplendo præcepto negativo legis naturalis. — VII. Necessitas extrema vel etiam gravis eximit ab officio adimplendi præceptum legis naturalis positivum; dummodo exemptio ab officio præcepti positivi non involvat transgressionem præcepti negativi. — VIII. Corollarium	130
ART. IV. <i>De subjecto juris et officii.</i> — I. Quæstio. — II. Bruta aliæque creaturæ irrationales esse nequeunt subjecta jurium, consequenter nullo officio adstringuntur homines erga illa. — III. De antiquis Romanorum legibus. — IV. Solvitur objectio	133

CAPUT SECUNDUM

RE OFFICIIS HOMINIS ERGA DEUM

- Prologus 136
- ART. I. *De religione in se.* — I. Religionis notio. — II. Homo essentialiter obstringitur religione erga Deum. — III. Corollarium. — IV. Officia religionis præcipua sunt et fundamentum omnium officiorum. — V. Corollaria. — VI. Puffendorffii errores. — VII. Solvuntur difficultates. *ib.*
- ART. II. *De religione interiori.* — I. Prænotamen. — II. Homo religionis officio tenetur, quantum in se est, recte de Deo sentire. — III. Ut autem homo recte et cum debita certitudine de Deo sentiat, necessaria, necessitate morali, est divina revelatio. — IV. Corollaria. — V. De revelatione supernaturali. — VI. De revelatione rationalistica. — VII. Amor Dei homini possibilis est. — VIII. Imo homo strictissimo religionis officio tenetur Deum diligere super omnia. — IX. Corollarium 141
- ART. III. *De religione exteriori.* — I. Cultus internus. — II. Cultus externus. — III. Quæstio. — IV. Homo officio naturæ tenetur honorare Deum cultu etiam externo. — V. Solvuntur difficultates 148

CAPUT TERTIUM

DE OFFICIIS ET JURIBUS HOMINIS ERGA SEIPSUM

- Prologus 151
- ART. I. *De officiis et juribus hominis quoad conservationem propriæ vitæ.* — I. Quæstio prima. — II. Prænotanda ad solutionem quæstionis. — III. Suicidium est omnino illicitum jure naturæ. — IV. Solvuntur difficultates. — V. Quæstio altera. — VI. Prænotanda quædam. — VII. Licitum est defendere propriam vitam etiam cum occisione injusti invasoris, servato tamen moderamine inculpatæ tutelæ 152
- ART. II. *De officiis et juribus hominis quoad perfectionem animæ.* — I. Hominis præcipua perfectio. — II. Officia hominis quoad intellectus perfectionem. — III. Officia hominis quoad perfectionem voluntatis. — IV. Corollaria 159
- ART. III. *De officiis et juribus hominis quoad corporis perfectionem.* — I. Officia negativa hominis quoad corpus suum. — V. Officia positiva quoad corpus. — VI. Officia hominis quoad corporales actiones 160

- ART. IV. *De jure proprietatis*. — I. Quæstio. — II. Communismus. — III. Prænotamen primum. — IV. Prænotamen alterum. — V. Prænotamen tertium. — VI. Prænotamen quartum. — VII. Prænotamen quintum. — VIII. Homo jure naturæ potest acquirere et possidere dominio perfecto stabiles proprietates. — IX. Imo, spectato jure gentium, homines naturæ officio tenentur ad divisionem stabilium proprietatum. — X. Corollaria. — XI. De determinatione individua juris proprietatis. — XII. Solvuntur difficultates. 162

CAPUT QUARTUM

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS

- Prologus. 171
- ART. I. *De officiis hominis erga vitam proximi*. — I. Amor naturalis hominis in hominem. — II. Corollaria. — III. Attamen homo non tenetur amare proximum vel plus vel quantum seipsum. — IV. Quæstio. — V. Duelli natura. — VI. Duellum tum ex parte provocantis tum ex parte acceptantis est omnino illicitum. — VII. Corollaria. *ib.*
- ART. II. *De officiis hominis quoad proximi perfectionem*. — I. Officia perfecta et officia imperfecta. — II. Quæstio. — III. Mendacii notio. — IV. Sententiæ absolventes mendacium ab immoralitate. — V. Prænotamen primum. — VI. Prænotamen alterum. — VII. Mendacium est per se et intrinsece malum. — VIII. Corollarium. — IX. Alia officia hominis in hominem. 175
- ART. III. *De contractibus*. — I. Contractus notio generica. — II. Contractus nominati et innominati. — III. Contractus bilaterales et unilaterales. — IV. Contractus onerosi et gratuiti. — V. Contractus stricti juris et bonæ fidei. — VI. Quæstio. — VII. Prænotamen primum. — VIII. Prænotamen alterum. — IX. Illicitum est accipere pretium pro pecunia mutuata vi mutui. — X. Solvuntur difficultates. 179

LIBER SECUNDUS

DE JURE SOCIALI

- Prologus. 185

CAPUT PRIMUM

DE SOCIETATE DOMESTICA

- Prologus. 185
- ART. I. *De natura matrimonii.* — I. Definitio nominalis matrimonii. — II. Definitio realis matrimonii. — III. Mutuus consensus conjugum est causa efficiens matrimonii. — IV. Corollaria. — V. Monita iis qui uxorem ducunt. — VI. Manichæorum turpitude. — VII. Matrimonium est perse honestum. — VIII. Attamen matrimonium respectu individui non cadit sub præcepto, et eo præstantior per se est verus cœlibatus. — IX. Solvuntur difficultates. — X. De polyandria. — XI. De polygamia . 186
- ART. II. *De matrimonii indissolubilitate.* — I. Status questionis. — II. Lex divina, et corruptio humana. — III. Vinculum matrimoniale est de lege naturæ indissolubile. 194
- ART. III. *De matrimonio in relatione cum potestate civili.* — I. Corollarium principii hobbesiani. — II. Quæstio. — III. Prænotamen primum. — IV. Prænotamen alterum. — V. Prænotamen tertium. — VI. Prænotamen quartum. — VII. Vinculum matrimoniale nulla ratione subijcitur potestati civili. — VIII. Solvuntur difficultates : 197
- ART. IV. *De mutuis officiis et juribus conjugum.* — I. Principia quibus nituntur mutua officia et jura inter conjuges. — II. Amor mutuus. — III. Potestas mutua. — IV. Auctoritas in domestica societate. — V. Officia domestica. . 203
- ART. V. *De officiis et juribus parentum in filios.* — I. Patria potestas. — II. Rationalismi errores circa originem patriæ potestatis. — III. Patria potestas immediate est a jure naturæ. — IV. Officia parentum in filios quoad corpus. — V. Officia parentum in filios quoad animum. — VI. Quæstio. — VII. Prænotamen primum. — VIII. Prænotamen alterum. — IX. Status civilis nullum jus habet imponendi suos magistros, suasque Scholas patribus-familias quoad filiorum educationem tum intellectualem tum moralem. — X. Solvuntur difficultates 206
- ART. VI. *De filiorum officiis erga parentes.* — I. Principia ex quibus determinari debent officia filiorum erga parentes. — II. Officia amoris, gratitudinis et pietatis. — III. Officia obedientiæ. — IV. Alia officia. — V. Filiorum in parentes officia ex Sacra Scriptura 214
- ART. VII. *De societate herili.* — I. Societatis herilis notio. — II. De mancipiis. — III. Mancipatio stricte sumpta juri

naturæ adversatur. — IV. De famulatu. — V. De mutuis officiis inter dominos et servos 216

CAPUT SECUNDUM

DE SOCIETATE CIVILI IN SE SPECTAT

- Prologus 218
- ART. I. *De natura societatis civilis.* — I. Societatis humanæ notio. — II. Ad essentiam societatis humanæ necessario requiritur potestas seu auctoritas. — III. Corollarium. — IV. Societates diversæ. — V. Corollaria. — VI. Finis immediatus societatis civilis est procurare media quibus et facilius et efficacius hujus vitæ imperfectam felicitatem socii consequi valeant. — VII. Corollarium . . . *ib.*
- ART. II. *De origine societatis civilis.* — I. Quæstio. — II. Theoria pacti seu contractus socialis. — III. Critica. — IV. Hobbesii systema. — V. Critica. — VI. Prænotamen ad solutionem quæstionis. — VII. Homo natura sua ad societatem ordinatur. — VIII. Solvuntur difficultates. 222
- ART. III. *De auctoritate sociali.* — I. Auctoritatis socialis notio. — II. Quæstio prima. — III. Prænotamen. — IV. Auctoritas socialis, seu publica potestas est immediate a Deo; consequenter principium illud: NULLUM IMPERIUM SINE LIBERO PACTO, absurdum est. — V. Corollarium. — VI. Quæstio altera. — VII. Multitudo, seu populus, non potest esse auctoritatis civilis subjectum. — VIII. De scholasticorum doctrina circa subjectum auctoritatis civilis. — IX. Expenditur scholasticorum exposita doctrina. — X. Quæstio tertia. — XI. Sententiæ. — XII. Subjectum politicæ potestatis per se determinatur ELECTIONE sive directa sive indirecta. 229
- ART. IV. *De potestate legislativa civilis auctoritatis.* — I. Notiones patriæ et status politici. — II. Patria. — III. Status. — IV. Quæstio prima. — V. Reipublicæ status non est omnium jurium origo et fons. — VI. Corollarium. — VII. Principia quæ legislationi politicæ præsidere debent 238
- ART. V. *De potestate executiva auctoritatis socialis.* — I. Notio potestatis executivæ. — II. Ministrorum necessitas. — III. Modus executionis 243
- ART. VI. *De potestate judiciaria politicæ auctoritatis.* — I. Notio potestatis judiciariæ. — II. Potestas judiciaria a potestate legislativa, ut ab immediato suo principio, derivat. — III. Attamen quoad exercitium potestas legisla-

- tiva et potestas judiciaria distincta postulant subjecta. — IV. Divisio potestatis judiciariæ. — V. Quæstio. — VI. Prænotamen primum. — VII. Prænotamen alterum. — VIII. Prænotamen tertium. — IX. Prænotamen quartum. — X. Jus inest politicæ auctoritati judiciariæ puniendi pœna capitali reos quorundam criminum. — XI. Solvuntur difficultates. 245
- ART. VII. *De officiis et juribus subditorum erga politicam potestatem.* — I. Officia et juræ in genere. — II. Quæstio prima. — III. Leges humanæ: 1° si justæ sint obligant cives in conscientia; 2° non autem PER SE obligant si sint injustæ; 3° hæ tamen possunt obligare PER ACCIDENS, dummodo contrariæ non sint legibus divinis. — IV. Quæstio altera. — V. Prænotamen primum. — VI. Prænotamen alterum. — VII. De tyranno. — VIII. De tyranno regimine et de tyranno usurpatione. — IX. De resistentia contra tyrannum usurpatione. — X. De resistentia contra tyrannum regimine. — XI. Sententia prima. — XII. Altera sententia. — XIII. Tertia sententia. — XIV. Quarta sententia. — XV. Resistentia offensiva et resistentia defensiva. — XVI. Illicita absolute est subditis resistentia OFFENSIVA contra tyrannum regimine. — XVII. Contra excessivam tyrannidem resistentia DEFENSIVA potest esse licita. 251
- ART. VIII. *De diversis regiminis formis.* — I. Divisio generica regiminis politici. — II. Formæ diversæ regiminis polyarchici. — III. Formæ regiminis monarchici. — IV. Quid generice sentiendum sit de diversis regiminis formis. 261
- ART. IX. *De forma regiminis repræsentativi.* — I. Notio regiminis repræsentativi. — II. Principia et elementa regiminis repræsentativi. — III. Regimen repræsentativum generice inspectum. — IV. Forma regiminis repræsentativi est omnium imperfectissima. 263
- ART. X. *De optima regiminis forma.* — I. Quæstio. — II. Optima forma regiminis est MONARCHIA. — III. Attenta hominum præsentî conditione, melior est monarchia temperata quam absoluta. — IV. Solvitur objectio. 268

CAPUT TERTIUM

DE SOCIETATE CIVILI IN ORDINE AD ALIAM

- Prologus 271
- ART. I. *De officiis et juribus pacificis gentis ad gentem.* — I. Radix juris internationalis. — II. De officiis naturalibus inter nationes. — III. De officiis internationalibus ex

- pacto, seu voluntariis. — IV. De contractibus quoad pacem et prosperitatem internam. — V. De contractibus quoad tutelam ab externis inimicis. — VI. Quæstio. — VII. Principium quod vocant de NON-INTERVENTU neque proclamare, neque observare licet. 271
- ART. II. *De natura et justitia belli.* — I. Belli notio. — II. Quæstio. — III. Prænotamen primum. — Bellum defensivum et bellum offensivum, justum et injustum. — IV. Prænotamen alterum. — Conditiones requisitæ ad justitiam belli. — V. Bellum, servatis servandis, est per se licitum; — sive 1° sit defensivum; — sive 2° sit offensivum. — VI. Solvuntur difficultates. — VII. De belli indictione. — VIII. De fis quæ bello durante agi possunt. — IX. De agendis post bellum. 275

CAPUT QUARTUM

DE SOCIETATE RELIGIOSA IN SE SPECTATA

- Prologus 280
- ART. I. *De societate religiosa in genere.* — I. Notio societatis religiosæ. — II. Homo natura sua ad societatem religiosam ordinatur. — III. Finis societatis religiosæ est principaliter et immediate interior hominis perfectio in ordine ad Deum. — IV. Attamen societas religiosa esse debet visibilis. — V. Corollarium. — VI. Societas religiosa natura sua superior est societate civili, et consequenter auctoritas religiosa superior est natura sua auctoritate civili. — VII. Argumentatio S. Thomæ 281
- ART. II. *De Ecclesia catholica.* — I. Ecclesia Christi, seu Ecclesia catholica veram societatis naturam sibi vindicat. — II. Ecclesia Christi est societas necessaria. — III. Ecclesia catholica est societas perfecta. — IV. Corollarium. — V. Christi intentio in sua Ecclesia constituenda. — VI. De forma regiminis in Ecclesia catholica. — VII. De doctrina catholica in ordine ad perfectionem sociale . . . 284
- ART. III. — *De potestate ecclesiastica.* — I. Quæstio prima. — II. Potestas ecclesiastica in Romano Pontifice ut in subjecto residens, est natura sua omnino independens a potestate civili. — III. Corollaria. — IV. Imo potestas civilis aliquo modo subjecta est potestati spirituali Summi Pontificis. — V. Ecclesia plenissima gaudet facultate docendi independentem a potestate civili. — VI. Independentia potestatis ecclesiasticæ extenditur natura sua ad temporalia, quatenus ista judicantur necessaria ad finem spirituale consequendum. — VII. Corollarium.

- VIII. Romanus Pontifex potest esse etiam rex, seu habere dominium temporale, imo decet, ac etiam necesse est ut habeat 290

CAPUT QUINTUM

DE MUTUIS RELATIONIBUS INTER ECCLESIAM ET STATUM

- Prologus 296
- ART. I. *De atheismo politico.* — I. Atheismi politici notio. — II. Principia atheismi politici. — III. Atheismus politicus est absurdus 297
- ART. II. *De libertate conscientiae.* — I. Libertatis conscientiae notio. — II. Prænotamen primum. — III. Prænotamen alterum. — IV. Prænotamen tertium. — V. Libertas conscientiae in se spectata est omnino impia. — VI. Libertas conscientiae socialiter considerata, si in datis circumstantiis tolerari potest, nunquam tamen est approbanda, et multo minus protegenda vel inculcanda. — VII. Corollaria. — VIII. Solvitur difficultas 300
- ART. III. *De libertate cultuum.* — I. Cultuum libertatis notio. — II. Libertas cultuum in se spectata est absurba. — III. Quamvis socialis auctoritas civilis possit quandoque tolerare cultuum libertatem, eam tamen lege aliqua sancire nullatenus potest. — IV. Solvitur difficultas 305
- ART. IV. *De libertate docendi.* — I. Quæstio. — II. Prænotamen primum. — III. Prænotamen alterum. — IV. Punctum quæstionis. — V. Libertas docendi sive voce sive scripto est intrinsece absurda et inhonesta. — IV. Solvuntur difficultates 308
- ART. V. *De subordinatione Status ad Ecclesiam.* — I. Quæstionis natura. — II. Nullo modo Ecclesia catholica Status civilis, sed Status civilis natura sua est Ecclesiae catholicae subordinatus. — III. Imo catholica Ecclesia est societas ethnarchica 313
- APPENDIX 317